

KIZLIK ZARI MUAYENESİ / BEKARET DENETİMİ Öğr. Gör. Elif Gürsoy*

*"Bir uygarlığın düzeyini ölçmek isterseniz hemen kadının hayat şartlarına bakınız"
Stuart Mill*

Kadının bireysel, toplumsal işlevlerini ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için sağlıklı olması, sağlığını koruyabilmesi için de iyi bir toplumsal statüye sahip olması gerekir (Akin,1998). Bunun gerçekleşebilmesi de kadın erkek eşitliğine dayanır. Bütün toplumlarda kadının toplumsal statüsü erkeğin toplumsal statüsüne göre daha düşük olmakla birlikte; özellikle gelişmekte olan toplumlarda bu oran daha da belirgindir . Dolayısıyla gelişmekte olan toplumlarda, kadın ve erkek arasındaki ayrımcılık her alanda daha belirgin olarak (ekonomik, eğitim, sağlık, siyasal, cinsiyet vb.) görülmektedir. Bu alanlardan en önemlisi de cinsiyet ayrımcılığıdır (Örs,1994 ;Rapor,1999).

Cinsiyet ayrımcılığının yarattığı sorunlardan birisi de kızlık zarı muayenesi, diğer bir deyişle bekaret denetimidir. "Kızlık zarı (himen), vajen girişini kısmen kapatan ve genellikle ilk cinsel ilişkide yırtılabilen ince damarlardan zengin elastik bir zarıdır. Biyolojik açıdan önemsiz olan himenin, kültürel önemi toplumlara göre farklılık göstermektedir (Akkaya, 1985). Tarih boyunca kadın olmanın ve cinselliğin önemli sorunlarından biri haline gelen kızlık zarı, bireylerin ve toplumların yaşamlarını etkileyerek kültürel bir önem kazanmıştır. Bekaret**/ bakireliğin*** simgesi haline gelen kızlık zarının kadın cinselliğinin denetlenmesinde muayenesi gerekli görülmüştür. (Coşkun, 1996, Taşkın, 1997).

Ülkemizde de yıllardır toplumsal bir sorun olarak süre gelen ve hala önemini koruyan "Kızlık Zarı Muayenesi" bir başka deyişle "Bekaret Denetimi"; kadın sağlığını psiko – sosyal boyutuyla önemli ölçüde etkileyen ve toplumun bazı kesimlerince de kanıksanmış cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir uygulamadır. Aynı zamanda kızlık zarı muayenesi kadının kendi bedeni üzerinde söz hakkını ortadan kaldıran fiziksel ve ruhsal sonuçları açısından da kadın bedenine uygulanan bir şiddettir (Akin ve Aslan, 1998; Fidan , 1996; Gömbül 1998).

Kızlık zarı muayenesine getirilen bireylerin çoğunluğunu adölesanların oluşturduğu düşünüldüğünde; cinsel olgunluğun ve cinsel ilişkinin başladığı bir dönemde; bu adölesanların böyle bir şiddete (psiko-sosyal, fiziksel) veya travmaya maruz kalmaları, bu bireylerin yaşamlarını (özellikle cinsel yaşamlarını) olumsuz yönde etkileyerek daha olumsuz sonuçlar doğuracaktır (Sütlü, 1994; Keneva, 1997).

Bekaret kaybı sonucunda, bir çok genç kızın istekleri dışında kızlık zarı muayenesine götürüldükleri ve bu nedenle intihar girişiminde buldukları da bilinmektedir. Yine namus temizleme adına cinayetler işlenmektedir (Gül, 1992; Şahinoğlu, 1993).

Cinsiyet ayrımcılığına dayalı bu uygulamanın nedenini anlayabilmek için; kadın cinselliğinin tarihsel sürecine bakmak gerekir.Kadının cinselliğinin tarihsel süreci incelendiğinde ise; ataerkil toplumlardaki kültürel değerlerin ve geleneksel ahlak yapısının etkisi olduğu görülmektedir.

Kadın Cinselliğinin Tarihçesi Ve Tabulaşma Süreci

*Akdeniz Üniversitesi Antalya Sağlık Yüksek Okulu

** **Bekaret:** Sıfırlık, temizlik, masumluk,kızlık

*** **Bakire:** Türkçe' deki anlamı "Cinsel ilişkide bulunmamış dişi; kız, kız oğlan kız". Bir diğer anlamı ise; " hem bekar hem de hiç cinsel ilişkide bulunmamış kız yada kızlık zarı sağlam olan kıza bakire denmektedir" (4,7).

Kadın cinselliğinin tabulaşma sürecini anlamak için anaerkil ve ataerkil dönem ve bu dönemlerde ortaya çıkan değişimleri incelemek gerekir.

Tabu kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında (TKD Sözlüğü, 1997);

1. Kutsal sayılan bazı insanlara, hayvanlara, nesnelere dokunulmasını yasaklayan, aksi yapıldığında zararı dokunacağı düşünülen dini inanç.
2. Yasaklanarak korunan şey olarak tanımlanmaktadır .

Anaerkil Dönem (Anasoylu Dönem)

Anaerkil dönem, kadının statüsünün iyi olduğu, cinsel eşitsizliğin olmadığı ve anasoylu akrabalığa dayanan dönem olarak tanımlanmaktadır. Bu döneme ait bilgilerin çok kesin dayanakları olmamakla beraber, bazı antropolog ve sosyologların (Bachofen, Lewis Henry Morgan, Friedrich Engels vd.) 19.yüzyılda yapmış oldukları çalışmalarda, anaerkil düzeni, kadın soyunun devamlılığına, kadınların üretkenliğine ve üstünlüğüne dayalı düzen olarak ileri sürmüşlerdir. Daha sonra ileri sürülen tezlerde bu çalışmaları destekler biçimdedir (Malinowski, 1998; Reed, 1994).

Bu çalışmalar ve tezler incelendiğinde; İlkel topluluğun sonu ve orta çağın ilk evresini simgeleyen tarım döneminin başlangıcında toprağı ilk işleyenlerin kök ve yiyecek çıkarıcıları ve ateşi ilk bulanların kadınlar olduğu görülmektedir. Toprağın işleyicileri olarak kadınlar yararlı eşya ve araçların üretimini sağladıklarından ve aynı zamanda doğurgan olduklarından dolayı bir çok konuda denetimi ellerinde tutarak toplum içindeki üstünlüklerini koruyabilmişlerdir (Reed I, 1994). Bu dönemde tanrılar da (toprak ana ve bereket tanrısı) kadınları simgelemiştir. Erkekler ise, savaş ve avcılıkla uğraştıklarından üretimde geri kalmışlardır. Yapılan çalışmalar, bekaretin kadının doğurganlık özelliğiyle eşdeğer tutulduğunu, üremenin devamını sağlamada rolü olduğu düşünülerek önemsendiği saptanmıştır. Yine o dönemde evlilik kurumunun henüz gelişmediği ve bir kadının bir çok erkekle ya da bir erkeğin bir çok kadınla birlikte olabildiği bilinmektedir. Erkekler birlikte oldukları kadının çocuklarının fizyolojik babası değil toplumsal babası sayılmışlardır. Fizyolojik babalık kavramı ataerkil dönemde ortaya çıkmıştır. Erkeğin birlikte olduğu kadının cinsel yaşamını, kadının da birlikte olduğu erkeğin cinsel yaşamını denetleme hakkına sahip olmadığı ileri sürülmektedir. İnsanların cinsel özgürlüklerinden dolayı, hiçbir suçluluk, utanç, korku, ve kıskançlık duymadıkları da bilinmektedir (Reed II, 1994).

Bu döneme ait bekar evlerinden de bahsedilmektedir. Seligman'a göre (Malinowski, 1998); "İlkel toplumlarda evlilik yasaları belirlenmemiştir. Kadın ve erkeklerin aynı çatı altında bir araya gelebileceği ve birlikte yaşayabilecekleri "bekar evleri" kurulmuştur. . Bu " bekar evleri" ya da "çiftleşme evleri" yalnız delikanlılar için değil, bekar kızlar için de düşünülerek kurulmuştur. Kızlar ve erkekler gecelerini bu evlerde geçirmektedirler. Karanlık bastıktan sonra delikanlılar kızların evine gider, çiftleşmeye hazır olduklarını belirtmek üzere kapının önüne çömelirler, kızlar da bunların arasından istediklerini seçerler".

Bu birliktelikler evlilik kurumunu oluşturmamıştır. Tarım ekonomisinin gelişmeye başlamasıyla klanlar (İlkel toplumlarda ortaya çıkan gruplar) ve köyler ortaya çıkmıştır. Klanlar ve köyler arasında evlilikler başlamış, erkek kendi köy veya klanından çıkarak, karısının köy ya da klanına taşınmıştır. Yine de erkek kadının akrabaları içerisinde yabancı olarak görülmüştür (Reed II, 1994 ; Reed, 1994).

Ataerkil Dönem (Babasoylu Dönem)

Ataerkil döneme ait çalışmalara bakıldığında anaerkil düzene benzemeyen daha farklı bir düzenin hakim olduğu görülmektedir. Anaerkil düzenden ataerkil düzene geçişte kadının toplumdaki ve ailedeki yeri (üstünlüğü) değişmiştir. Kadınların statüsünde bir düşme olmuş ve

bu düşüşün temelinde özel mülkiyet , sınıf ayrımı, ve dinin etkisiyle oluşan baskı, sömürü ve cinsiyet ayrımı gibi etmenlerin neden olduğu belirtilmiştir (Malonowski, 1998; Millet, 1987).

Tarihsel olarak özel mülkiyet, bir sahipten ötekine geçebilen nesnelere, yani " taşınabilir mülk" ün ortaya çıkmasıyla doğmuştur. Tarım ve hayvancılıkla başlayan ürün ve yiyecek bolluğu, nüfusun yoğunlaşmasına ve yeni toplumsal emek bölünmelerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Millet, 1987). Daha önce avcılık ve savaşla uğraşan erkekler, artık çiftçi, çoban ve zanaatkar olmuşlardır. Erkekler böylece üretken olmuş ve mal biriktirmeye başlamışlardır. Dolayısıyla bu dönemde meta (ürün) değış tokuşları başlamış, mal sahipleri ve tüccarlar (zenginler) sınıfı oluşumu hızlanmış ve kölelik ortaya çıkmıştır. Köleliğin ortaya çıkışı da kadınların statüsünü düşürmüştür. Çünkü, köleler daha çok kadınlar ve aşağı sınıf erkeklerden oluşturulmuştur (Millet, 1987)

Ataerkil dönemde, erkek bir kadınla birlikte olabilmek için armağan olarak bir sığır sürüsü vermekte ve buna "sığır evliliği" denmektedir. Önceleri kız alışverişinde aileler ve topluluklar arasında armağan olarak başlayan sığır sürüsü verme işi, sonra kadını satın alma işine dönüşmüştür. Evlilik için yapılan bu alışverişler (bedel ödeme, başlık parası vb.) erkekler arasında yapıldığı için kadınlar soyluluklarını koruyamamış ve yitirmişlerdir. Yine bu süreç içerisinde kadınların bir şeyler yiyerek gebe kalmadığı erkek tarafından verilen tohumlarla gebe kalabildiği keşfedilmiştir. (Bu da hayvanların çiftleşmesinden yola çıkılarak öğrenilen bir durumdur). Bununla birlikte fizyolojik babalık kavramı gelişmiştir. Koca artık karısının ve çocuklarının tek sahibi olma hakkını da elde etmiştir. Dolayısıyla erkek kendini yaratıcı ve kadının sahibi olarak görmüş ve kadının bedeni üzerinde de denetim kurmuştur. Kadının üreme ve analık işlevleri ön plana çıkmıştır. Ataerkil düzende özel mülkiyetin gelişmesiyle ataerkil yasalar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yasalar gereği, kocasına ihanet eden kadın ağır cezalara çarptırılmıştır. Cinsellikle ilgili yeni yasalar, kadınların eski özgürlüklerini büyük ölçüde kısıtlamıştır. Bu yasalar ister "cinsel ahlak, sağlık , el değmemişlik" isterse "iffet" adıyla anılsın, erkekler tarafından kadınlara kabul ettirilmiş yasalardır. Reed ' in makalesinde (Reed II. 1994)Sumner 'e göre, bu dönemde iffet; bekar kadın için "hiç kimse" , evli içinse "kocasından başka hiç kimseyle cinsel yönden birlikte olmama" anlamına gelmektedir. Yine bu yasalara göre, çocukları yalnızca erkeklerin oluşturduğu, kız çocukların ise çocuktan sayılmadığı, kızlara "el" olarak bakıldığı, kocasına teslim edene kadar namusunun korunması gerektiği belirtilmektedir (Jon. 1997).

Bütün ataerkil toplumlarda bekaretin bozulması da çeşitli töre ve yasalarla sınırlandırılmıştır. Bekaret iki yönü ile sorun olmuştur. Bir yandan el değmemiş bir mal sergilediği için sihirli bir erdem durumundadır, öte yandan ise kanama ve ürkütecek ölçüdeki "başkalık" yüzünden bilinmeyen bir kötülüğün işareti sayılmıştır. Bekaretin bozulması olayı o denli uğurludur ki pek çok kabiledede, gelinin sahibi olan damat yeni malın mühürünü koparma işini, bu olay sırasındaki tehlikelerden arınmak için kendinden daha güçlü, daha yaşlı ya da daha deneyimli birine seve seve bırakabilmiştir. Bekaret bozma işinde çoğu kez kadın acı duymasına rağmen erkeğin karşılaşacağı güçlüklerden ya da başarısızlıklardan endişe edilmiştir (Wilhelm, 1998).

Ataerkil düzende cinsellik üzerine yüklenen suç koşulları ne olursa olsun her türlü cinsel ilişkide suçlu kadın sayılmıştır. Kadını nesnelileştirmek eğilimi, onu bir birey durumuna getirmekten çok, bir cinsel nesne niteliğine indirgemıştır. Bu durumun en belirgin biçimi, kadına taşınabilir bir mal gözüyle bakılmak suretiyle onu insan haklarından yoksun bırakmıştır. Bütün bunların yanı sıra kadının statüsü ve cinsel yaşamının düzenlenmesinde din ve törelerin de baskısı duyulmuştur. Örneğin; İslamiyet' te, yasal olmayan kadın-erkek ilişkileri ya da cinsel özerklik ölüm cezası ile yasaklanmıştır. Afganistan ve Suudi Arabistan' da da zina yapan kadınlar bugün dahi taşlanarak öldürülmektedirler. Ataerkil düzende cinsiyet ayrımı öylesine kesin çizgilerle ayrılmıştır ki selamlıklar bile bu dönemde ortaya çıkmıştır (Millet, 1987; Jon, 1997).

Görülüyor ki; özel mülkiyetle birlikte, sınıfsal ayrımların, din ve törelerin etkisiyle ortaya çıkan yasaklamalar ve ataerkil ailenin gelişmesi sonucunda, kadınlar kendi yaşamları, gelecekları,

hatta kendi bedenleri üzerindeki denetimlerini yitirmişlerdir. Kadınlar, erkeklere bağımlı duruma gelmiş ve onların egemenliği altına girmişlerdir (Millet, 1987).

Dinin Kadın Cinselliği Üzerine Etkisi

Kadın, din kurumu içinde cinsel kimlik açısından büyük bir baskı ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum toplumsal, ailesel, hukuksal, eğitimsel süreçlerde de kendini göstermiş, kadın tamamen ev ve akrabalarıyla sınırlı bir toplumsal yapı içine girmiştir. Toplumsal iş bölümü ile beraber kadının üreme ve analık işlevlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Kadın hür ya da köle olsun bu sınırlı alan içinde kalmakta, erkeğe hizmet işlevi ile yükümlü olmaktadır (Kongar, 1993; Tezcan, 1984).

Musevilik ve Hristiyanlık kadını, evine ve erkeğe bağlı ve bağımlı bir yapıya sokmuştur. Bu dinler, erkeğin ekonomik ve toplumsal hayatta ön planda olmasını desteklemiştir. Dinler, kadının namusunu ve iffetini koruduğu ölçüde, dinsel yükümlülüklerini yerine getirmiş olduklarını savunmaktadır. Kadının cinselliğiyle günahkar bir yapıda olduğu ve erkek için bir tehlike oluşturduğu belirtilmektedir. İncil ve Tevrat'a göre de kadın günahkar olduğu için sancılı adet ve sancılı doğumla cezalandırılmaktadır (Wilhelm, 1998; Okçay, 1994).

İslam dininde de Hristiyanlık ve Musevilik benzer biçimde kadının cinsel kimliği eşlik ve analığa denk düşmektedir. Kuran'da da kadının toplumsal yaşamdaki rolü açıkça belirtmiştir (Okçay, 1994). Kadının cinsel ve fizyolojik süreçleri (bekaret, adet görme, doğum, kısırlık, cinsel ilişki vb) aile yaşantısı içerisinde yaşamını nasıl sürdüreceği kesin hükümlerle ortaya konmuş ve toplumsal- dinsel yaptırımlarla denetlenmiştir. Sevap – günah, haram – helal, cennet – cehennem gibi dinsel ayıp, yasak, adet – gelenek gibi toplumsal denetleme mekanizmaları ile bu kontrolün sürekliliği günümüze kadar sürdürülmüştür. Dinlere göre erkeğe itaat, toplumsal ve dinsel anlamda kadından beklenen esas roldür ((Wilhelm, 1998; Navaro, 1999; TTB Etik Kurulu, 1998).

İlgili Boyutlarıyla Kızlık Zarı Muayenesi

Biyolojik Boyutuyla Kızlık Zarı Muayenesi: Daha önce biyolojik yönden tanımı yapılan kızlık zarına "kızlık halkası, bekaret zarı, kızlık perdesi" adları da verilmektedir. Halk arasında daha çok "kızlık zarı" ya da "kızlık " olarak bilinmektedir. Biyolojik ya da tıbbi açıdan bakıldığında kızlık zarının kapalı (atresi-a hymenalis) olması dışında inceleme gerekliliği yoktur (Sütlü, 1994 ;Şahinoğlu, 1993). Kaynaklara göre; " ilerleyen plastik cerrahi aracılığı ile kız çocuklarında idrar yolunun (üretra) eksikliğinde zarın üretra yapımı için kullanılması ve 11-12 yaşına kadar kız çocuklarını genital yol enfeksiyonlarından koruması" dışında biyolojik yönden kadın sağlığı açısından bir yararı ya da patolojisi de bulunmamaktadır (TTB Etik Kurulu Raporu, 1998; Şahinoğlu, 1992). Şahinoğlu'nun tıp kaynakları arasında yaptığı on yıllık bir tarama sonucunda; uluslararası dergilerde (tek bir vakada üretra cerrahisi için kullanımı dışında) kızlık zarı –himen gibi bir başlığa rastlanmamıştır (TTB Etik Kurulu raporu, 1996).

Toplumsal ve Kültürel Boyutuyla Kızlık Zarı Muayenesi: Son yıllarda bazı çevreler kızlık zarının önemini yitirmeye başladığını düşünmektedirler. Buna karşılık son zamanlarda gözlenen ve sıkça basında yer alan intiharlar, namus adına işlenen cinayet haberleri, hastanelere kızlık zarı muayenesi için başvuranların sayısı ve bu konuda yapılmış araştırma bulguları, konunun öneminden fazla bir şey yitirmediğini göstermektedir.

TTB ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından "Kızlık Zarı Bakışına Yaklaşım" konulu çalışmaya katılan 30 kadın jinekologdan her biri, en az 15 kez, kızlık zarı muayenesi yaptıklarını ve 25'nin ise böyle bir muayeneyi gerekli gördüklerini ifade etmişlerdir (TTB ve KSSGM, 1998) Yine Gürsoy'un yaptığı araştırmada da ebe hemşirelerin % 80.2'sinin bir kadın doğum uzmanı ile birlikte kızlık zarı muayenesinde buldukları saptanmıştır (Gürsoy, 1999).

Ayrıca Dilbaz ve arkadaşlarının (Dilbaz ve ark 1992) 400 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada "Evlendiğiniz Bayanda Bekaret Arar mısınız" sorusuna öğrencilerin %85'i evet

cevabını vermiştir.Öztürk'ün (Öztürk, 1998) 500 üniversitesi öğrencisi üzerinde aynı konuda yaptığı araştırmada da öğrencilerin %55'i evlenecekleri bayanda bekaretin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Yine Tekin (Tekin, 1995) ve Kömürcü'nün (Kömürcü, 1992) yaptığı bir araştırmada ebe ve hemşirelerin %66'sı ve Gürsoy'un (Gürsoy, 1999) araştırmasına katılan ebe ve hemşirelerin ise %56 sı bekaretin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmaya katılanların üniversite öğrencisi ve sağlık personeli (ebe, hemşire ve kadın jinekologların) olduğu düşünülürse, bekaretin toplumun diğer kesimleri tarafından daha fazla önemsenebileceğini düşündürmektedir.

Dahası; bekaret kaybı sonucunda, bir çok genç kızın istekleri dışında kızlık zarı muayenesine götürüldükleri ve bu nedenle intihar girişiminde buldukları da bilinmektedir. Bu intihar girişimleri sonucunda ölümlerin olduğu ya da ciddi ruhsal sorunların yaşandığı da bir gerçektir. Güçlü (Güçlü, 1997) 6000 intihar olayını nedensel olarak incelemiş, bu ölümlerin 978'inin cinsel nedenlerden, bu ölümlerin 133' ünün de bekaret kaybına bağlı olduğunu saptamıştır. Yine namus temizleme adına bakire olmayan genç kızların yakınları tarafından öldürülmeleri tarih boyunca süre gelen bir sorundur.Son yıllarda özellikle özel televizyon kanallarının yayın hayatına başlamasıyla birlikte medyada konuyla ilgili haberlere de sık rastlanmaktadır.

Diğer toplumların kızlık zarı ile ilgili yaklaşımlarına bakıldığında bu toplumlarda bir değişim süreci yaşandığı ancak, bu sürecin toplumların gelişmişlik düzeylerine göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Dilbaz'ın makelesinde, Kisney'in verilerine göre; son 50 yılda Amerika' da kadınların büyük bir çoğunluğunun evlilik öncesi cinsel birliktelik yaşadıkları ve bakire olmayan kadın sayısında artış olduğu görülmektedir. Ayrıca evlilik öncesi cinsellik konusunda kadın ve erkeğin tutumlarında da olumlu değişiklikler olduğu saptanmıştır (Dilbaz ve ark, 1992). Yine Almanya'daki Pro- Family Derneği Başkanı Uzm. Sex Eğitimsi Nurşen Aktaş ve Halk Sağlığı Uzmanı Dr. Bernd Appelt ile Gürsoy'un yaptığı özel görüşme sonucunda edinilen bilgilere göre; Alman toplumunun böyle bir sorunu olmadığı ve bu tür bir muayenenin Almanya'da yapılmadığı bildirilmiştir. Ancak, Pro- Family Derneği'ne kızlık zarı muayenesi ya da himenoplasti için bir çok kişinin başvurduğu ya da getirildiği, bu kişileri ise Almanya'da yaşayan azınlıkların (Türk ve Faslılar) oluşturduğu öğrenilmiştir.

Yine Gürsoy'un "Uluslararası Kadına Yönelik Şiddet" konulu toplantıya katılmak üzere Türkiye' ye gelen İngiliz Felsefeci Prof. Dr. Janna, ile yaptığı görüşme sonucunda, İngiltere'de bu tür sorunların yaşanmadığı saptanmıştır. Ayrıca, Dr. Janna " Türkiye' de kadınların bu tür sorunlarını bir an önce çözmeleri gerektiğini, aksi takdirde hem statülerinin hem de sağlıklarının olumsuz yönde etkileneceğini" ifade etmiştir.

Türkiye' de olduğu gibi kızlık zarının diğer bir deyişle bekaretin önemli olduğu ülkelere bakıldığında, başta bir çok İslam ülkesi' nde, Fas, Cezayir, İran , Çin ve Akdeniz Ülkelerinde önemli olduğu görülmektedir (Akın, Bilgili, 1998 ; Pekin Deklerasyonu, 1996).

Ülkemizde kızlık zarının toplumsal boyutu incelendiğinde, kızlık zarı toplumumuzda namus ve namusu çağrıştıran kavramlarla eşdeğer olarak kullanılmaya gelmiştir. Kızlık zarı muayenesi ile de bu boyut bir kez daha artmaktadır (TKD sözlüğü,1997; TTB Etik Kurulu Raporu, 1994; Örs ve ark 1998). Namus kelimesi Türkçe sözlük'te; "Bir toplumun içinde bulunduğu ahlak kurallarına karşı beslenen bağlılık, dürüstlük ve doğruluk" olarak tanımlanmaktadır.

Türk toplumunun ahlak kurallarına ve namus anlayışına göre, kadınlar için evlilik öncesi cinsel ilişki kabul edilemez bir kavramdır. Aksi şekilde davranan genç kız, toplumun ahlak kurallarına bağlılığını yerine getirmemiş, hem kendini hem ailesini "lekelemiş" ve toplum içindeki statüsünü de kaybetmiş olur. Çünkü kadınlar için evlilik öncesi cinsel ilişki, "ayıp, günah ve yasak" tır (Cindoğdu, 1994). Kız ve erkek çocukların yetiştirilmeleri sırasında ve her türlü eğitimlerinde, namusun cinsellekle eş tutulması, kadına ait bir kavram olarak algılanması ve kabul görmesi önem taşımaktadır. Bunun dışında bir davranış gösteren birey (kız) en ufak bir şüphe halinde kızlık zarı muayenesi ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu muayenenin amacı;muayeneye getirilen bireyin "kız ya da kadın " yani cinsel ilişkide bulunup

bulunmadığı" sorularına yanıt bulmaktır. Dolayısıyla, bu muayenenin kadın sağlığına yönelik olmadığı görülmektedir. Böyle bir muayeneyi yapmak ya da yaptırılmasına izin vermek de toplumun beklentilerine aracılık etmek olmakla birlikte T.C Anayasası'na ve Türkiye' nin de kabul ettiği ve altına imza koyduğu uluslararası sözleşmelere aykırı davranmaktır (Örs, ... ; TTB Etik Kurulu Raporu, 1994).

Bazı toplumlarda kadınlar için öngörülen namus anlayışı erkekler için öngörülen namus anlayışından farklıdır. Ataerkil geleneklerin ağır bastığı Türk toplumunda, cinsler arasında erkek egemenliğinin hakim olduğu açıktır. Erkekler için, evlilik öncesi cinsel ilişki kabul görmektedir. Hatta halk arasında "erkeğin elinin kiridir, yıkayınca geçer" şeklindeki ifadeler toplumsal bir kabulün göstergesidir. Oysa kadınlar ellerini yıkasalar da cinsel ilişkide girdiklerinin biyolojik göstergelerini (Kızlık zarının yırtılması, gebelik) değiştirmeleri mümkün değildir (Fidan, ...).

Sonuç olarak; kadın namusunu korumak, kadının cinsel yaşamına sınır getirmek, erkek hakimiyetini sağlayabilmek ve kadınlar üzerinde denetim kurabilmek için kızlık zarı muayenesi, dolayısıyla bekaret denetimi kaçınılmaz bir durum haline gelmektedir. Bu nedenle " kızlık zarı"nın toplumsal boyutu büyük önem taşımaktadır (Adalet Bakanlığı Raporu, 1999).

Etik Boyutuyla Kızlık Zarı Muayenesi: Son yıllarda geliştirilen tıp uygulamalarında dikkate alınması gereken etik ilkeler; zarar vermeme, adalet, yararlılık ve özerkliliktir. Bu ilkeler doğrultusunda konuya bakıldığında toplumsal değerler, insan hakları, gizlilik, özel yaşam gibi kavramlarla karşılaşılmaktadır. Kızlık zarı muayenesi, genelde kadının kendi özgür iradesi dışında birilerinin istemi ile yapılan muayene biçimidir. Bireyin istemi dışında yapılan bu muayene insan haklarına ve tıbbi etiğe taban tabana zıt bir uygulamadır.

Yine, bu muayene ile bireyin ruhsal yönden olumsuz etkilenebileceği göz ardı edilirken, tıbbi etik ilkelerden " insan haklarına saygı" ilkesi de ihlal edilmektedir. Diğer önemli bir ilke ise "hasta sırrını bir başkasıyla paylaşmamaktır". Ancak kızlık zarı muayenesi sonrası edinilen bilgilerin kişiler ya da kurumlara aktarılması istenilmektedir. Muayene sonrasında edinilen bilgileri bu kişilere ya da kurumlara sözlü ya da yazılı olarak aktarılmasıyla tıbbi etiğin sır saklama ilkesinin de çiğnenmesi anlamına gelmektedir (Şahinoğlu, 1992; TTB Etik Kurulu Raporu, 1994).

Hukuksal Boyutuyla Kızlık Zarı Muayenesi: Kızlık zarı muayenesi, gerek TC. Anayasası' nın (1982 Anayasası, 1997) gerekse Türkiye' nin taraf olduğu insan haklarını koruyan ve güvence altına alan uluslararası anlaşmalara ve sözleşmelere (Resmi gazete, 1998) aykırı bir uygulamadır.

TC. Anayasası' nın;

- 10. Maddesi; " Herkes, dil, renk, **cinsiyet**, düşünce, felsefi, inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir".

- 17. Maddesi; "Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz....."

- 20. Maddesi; " Herkes özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir." gibi hükümlere yer vermektedir.

Görüldüğü gibi muayenenin yapılaş amacı ve şekliyle; cinsiyet ayrımcılığı yapılmakta, beden bütünlüğüne ve özel hayata müdahale edilmiş olunmaktadır.

Türkiye' nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden;10 Aralık 1948' de kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti' nin de 1949' da onayladığı Birleşmiş Milletler "Evrensel İnsan Hakları Bildirisi" nde, hiç kimse işkenceye, zalimane, insanlık dışı, onur kırıcı cezalara ve muamelelere tabi tutulamaz" denmektedir. Kzm' nin onur kırıcı ve insan haklarını ihlal eden bir uygulama olması nedeniyle kzm uygulamasının Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'ne ters düştüğü söylenebilir (KİDOG Dergisi, 1998).

Yine Türkiye' nin 1954' de kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi insanlık dışı aşağılayıcı muamele yaşadığını ve özel yaşama saygı gösterilmesini de karara bağlamıştır. Bu muayene ile kadının söz konusu uygulamalara maruz kaldığı ve özel yaşamına saygı gösterilmediği görülmektedir. TTB ve KSSGM' nün nin yapmış olduğu, " Kızlık Zarı Bakışına Yaklaşım" konulu çalışmanın sonuçlarına göre kadın jinekologların, %46 'sı kzm' nin kadını aşağıladığını ve ruhsal olarak örselediğini ifade etmişlerdir (TTB ve KSSGM, 1998).

Ayrıca, 1985 yılında kabul edilen ve Türkiye' nin de altına imza koyduğu "Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" (Resmi gazete, 1998) ve Pekin Deklerasyonu (Pekin Deklerasyonu, 1996) kadınlara karşı her türlü ayrımcı uygulama yapılmasını kamu yetkililerinin ve kurumların bu yükümlülüğe uygun davranmalarını öngörmektedir. Yine aynı sözleşme iki cinsten birinin aşağılayıcı ve üstünlüğü fikrini, ortaya koyan ön yargıların ve geleneksel bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını karar altına almıştır. Yine Sağlık Bakanlığı 'nın 1998 yılında tüm sağlık kuruluşlarına gönderdiği Hasta Hakları Yönetmeliği (T. C Bakanlığı, 1998) ve Genelge' de (Resmi gazete, 1998) kişinin rızası olmadan beden bütünlüğüne dokunulamayacağını ve bekaret muayenesi yapılmamasını belirtmiştir. Bu yönetmelik ve genelge doğrultusunda davranmayan sağlık personeli hakkında yasal işlem yapılacağını bildirmiştir. Buna rağmen kadının sırf cinsiyetinden dolayı kızlık zarı muayenesi ve benzeri uygulamalara maruz kalması, Türkiye' nin taraf olduğu ilgili uluslar arası sözleşmeleri yok saymak anlamına gelmektedir.

Cinsiyet Ayrımcılığı ve Şiddet:

Şiddetin bir çok tanımı yapılmıştır. Burada üzerinde durulacak olan kadına yönelik şiddettir. Kadına yönelik şiddet genellikle şöyle tanımlanmaktadır: "kadının fiziksel, cinsel ve psikolojik yönden zarar görmesiyle sonuçlanan ya da sonuçlanması olası eylemler ve kadının maruz kaldığı cinsiyet ayrımcısına dayalı her tür şiddeti kapsamaktadır" (KİDOG; 1998).

Birleşmiş Milletlerin 1993' te yayımladığı "Kadına Yönelik Şiddetin Yok edilmesi Bildirisi" dini geleneklere ve göreneklere dayanılarak kadına zarar verilmesi, cinsel istismar, evlilik dışı cinsel ilişkilerde yapılan her türlü şiddet uygulamasını bu kavrama dahil etmiştir (UNFPA, 1998).

Ayrıca 1999 Dünya Sağlık Asamblesi' nde (DSÖ Raporu, 1999) hükümetlerin; kadın ve kız çocuklarına karşı cinsiyete bağlı uygulamalardan kaçınmaları ve bu tür uygulamaları engellemeleri gerektiği vurgulanmıştır. Bu uygulamaların kadına yönelik bir şiddet olduğu belirtilmiştir. Bunun için hükümetlerin, eğitimcilerin ve diğer ilgili grupların cinsiyetler arası eşitliği aktif olarak geliştirmeleri istenmiştir .

Bu tanımlar birlikte ele alındığında; şiddete yönelik eylemlerin en belirgin nedenlerinin, toplumda kabul gören genel ahlak ve namus anlayışından kaynaklandığı görülmektedir. Kadınlar, bu anlayışa uymadıklarında şiddet yoluyla cezalandırılmaktadırlar (Akin, 1994). Yapılan bu muayene kadının kendi bedeni üzerinde söz hakkını ortada kaldıran fiziksel, cinsel, sosyal ve ruhsal sonuçları açısından kadına yönelik bir şiddettir (Gömbül, 1997 ; TTB Etik Kurulu Raporu, 1994). Aziz'in (Aziz, 1994) yaptığı bir çalışmada; kadına baskı ve şiddet uygulanmasının en önemli nedenin; cinsiyete dayalı olduğunu ve bunun da geleneksel yaklaşım ve değerlerle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Aynı çalışma sonuçlarına göre kadınların en çok gelenek görenekler çerçevesinde oluşmuş ve toplumsal kabul gören ahlak ve namus anlayışına yönelik değerlere uymamaları sonucunda şiddet gördükleri ortaya çıkmıştır. Yine Gürsoy'un (Gürsoy.1999) yaptığı araştırmada kızlık zarı muayenesi uygulamasının kadına yönelik şiddet olduğu saptanmıştır (Aziz,1994; Gürsoy, 1999).

Bütün bu gerçeklere rağmen; ülkemizde kızlık zarı muayenesi/ bekaret denetiminin hala yapıyor olmasının gerekçeleri incelendiğinde; toplumumuzun kültürel yapısı ve geleneksel namus anlayışının etkili olduğu görülmektedir.

Ülkemizde Kızlık Zarı Muayenesinin Gerekçeleri

Örs ve Şahinoğlu'nun (1998) yapmış olduğu tanıma göre; "Bir kadının bir erkekle ilk kez cinsel ilişkiye girip girmediğini belirlemek için yapılan muayeneye "kızlık zarı muayenesi" ya da "kızlık zarı incelemesi" denir. Ülkemizde başta tıp olmak üzere toplumun değişik kesimlerince kızlık zarı muayenesi farklı başlıklarda tartışılmakta ve farklı adlarla söylenmektedir. Bunlar; kızlık zarı incelemesi, bekaret ya da kızlık kontrolü, kızlık muayenesi, bekaret denetimi, bekaret testidir (Uçan Süpürge Dergisi, 1998).

Kızlık zarı muayenesinin gerekçesini anlayabilmek için Türk toplumunun kültürel yapısına, toplumda kabul gören ahlak ve namus anlayışına ve bu bağlamda kadının toplum içerisindeki konumuna bakmak gerekir. Yapılan araştırmalar ve çalışmalar; hemen her toplumda ve her alanda kadınların toplumsal statülerinin erkeklerin toplumsal statüsüne oranla daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır (TTB Etik Kurulu; Camilla, 1991). Gelişmekte olan toplumlarda ise erkek ile kadının konumundaki eşitsizliğin daha belirgin olduğu görülmektedir. Bu eşitsizliklerin başında da cinsiyete dayalı eşitsizlik" gelmektedir (Akın, 1994; Akın ve Açıklan, 1997).

Cinsiyete dayalı eşitsizlik, kadın ve erkek arasında ki toplumsal iş bölümünün dağılımını da etkilemektedir. Cinsiyete dayalı toplumsal iş bölümü gereği, kadınların daha çok ev işlerine, eşlerine ve çocuklarına karşı sorumlu oldukları görülmektedir. Bu nedenle kadınlar üretim faaliyetlerine daha az katılmakta, statüsü ve ücreti daha düşük işlerde çalışmakta ve risk alamamaktadırlar (Saçaklıoğlu,1996). Kadınların eğitim düzeyleri genellikle erkeklerin eğitim düzeylerinden düşüktür. Toplumsal yaşamın tüm alanlarında, iktisadi, siyasi kültürel kamusal alanlarda kadınlar erkeklerden daha düşük bir statüde yer almaktadırlar (KSSGM, 1998).

Kadına pasif bir rol veren ve erkeğe bağımlı kılan toplum, kız ve erkek çocuklarını da bu değerler ve anlayış doğrultusunda yetiştirmektedir. Ailenin, içerisine girdiği toplumsal çevrenin ve alınan eğitimin etkisiyle, kız ve erkek çocuklar cinsiyetlerine uygun roller kazanmakta ve toplumsal cinsiyet kimliğini edinmektedirler. Böylece çocuklar büyürken, sadece cinsiyet rollerinin farkına varmakla kalmamakta aynı zamanda kendilerine öngörülen rollerini içselleştirmekte ve kişiliklerinin bir parçası haline getirmektedirler (TDK Sözlüğü, 1997; Aziz, 1993). Dolayısıyla, toplumun geleneksel ahlak anlayışına göre, erkekler tarafından yapılan bir çok davranışın kadın için ayıp, günah ve yasak olması dikkat çekicidir. Toplumun ahlak yapısı ve değer yargılarına göre kadınlar için evlilik öncesi cinsel birliktelik kabul edilmez bir davranıştır (Fidan, 1996). Kabul gören davranış ise kadının evlene kadar bekaretini korumasıdır. Kadınlar için evlilik öncesi cinsel birlikteliğin kabul görmediği toplumlarda erkekler için cinsel özgürlük vardır. Daha önce de belirtildiği gibi erkekler için, evlilik öncesi cinsel birliktelik, kabul edilebilir bir davranıştır ve ayrıca erkeğin namusundan bir şey kaybetmediği de düşünülmektedir. Bu nedenle, bir kız cinsel birliktelik yaşadığında ya da böyle bir durumdan endişe edildiğinde kızlık zarı muayenesi yaptırılması kaçınılmazdır. Sonucun olumsuz olması durumunda namus adına cinayetler işlenebilmektedir (Akkaya, 1985; Fidan, 1996)

"Kızlık Zarı Muayenesinin En Sık Uygulandığı Durumları ve Gerekçeleri"

Gerdek gecesi sonrasında bekaretinden şüphe edilen kadının bakire olup olmadığını saptamak,

Evlilik öncesi bekareti belgelemek,

İkinci bir evlilik öncesi, birinci evliliğinde hiç cinsel ilişkide bulunmadığını ispatlamak,

Kadını evlenmeye zorlamak,

Fiziksel bir travmaya maruz kalan kızların bekaretlerinin bozulup bozulmadığını (sıklıkla ailelerin istekleri doğrultusunda) belgelemek,

Milli Eğitim Bakanlığı Ödül ve Disiplin Yönetmeliği "gereğince okul yöneticilerinin şüpheleri doğrultusunda kız öğrencilerin "iffetli" olup olmadıklarını tespit etmek, (İlgili yönetmelikten iffet kelimesi kalktığı için artık uygulanmıyor)

Yakın zamana kadar yapılan cinsel ilişkiyi ispatlayıp fahişeliği belgelemek,

Gözaltı öncesi ve sonrasında,

Bazı devlet dairelerinde memuriyete kabul öncesi (şu anda uygulanmıyor).

Tatile giden ve erkek arkadaşı ile gezip dolaşan kızlardan şüphelenen ailelerin kızlarının başına bir hal gelip gelmediğini ispatlamak amacıyla yapılmaktadır (Fidan, 1996 ; Uçan Süpürge Dergisi, 1998).

Yukarıda sıralanan uygulama gerekçelerine bakıldığında kadın sağlığına yönelik bir muayene olmadığı, subjektif gerekçelerle kadın cinselliği üzerinde denetim kurmak amacıyla muayene yaptırıldığı görülmektedir

Sonuç

Aslında kızlık zarı muayenesi/bekaret denetimi cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir uygulamadır. Özde bir demokrasi sorunu ve insan haklarının ihlalidir. Bu sorun başta ilgili disiplinlerin sorunumuş gibi gözükmekle birlikte tüm toplumun sorunudur/toplumsal bir sorundur. Ancak çözümü zaman ister. Çünkü konu ile ilgili literatürlerde (Kongar, 1993; Tezcan, 1984; Camilla, 1991) toplumsal yapının değişmesi yani kültürel değişime hep bir direnç olduğu, bu değişimi engelleyen etmenlerin başında gelenek, göreneklerin, dini inançların ve değerlerin geldiği belirtilmektedir. Ancak toplumsal değişimlerde topluma öncülük etmek, liderlik yapmak ve değişim aracı olmanın önemli olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bekaret denetiminin çözümünde toplum yapısının değişmesini ve eğitimin önemini vurgulamak gerekir.

Kaynaklar

Akın ve Aslan, Cumhuriyet Döneminde Kadın Sağlığı, Sağlık ve Toplum Dergisi, Sayı 3-4, TAKAV Matbaacılık, 1998.

Örs Y., Hekimlikte Kadınca Olmayan Bir Uygulama Himen İncelemesi, Ankara Üniversitesi Tıbbi Deontoloji Yayınlanmamış Ders Notları, 1994

İnsan Hakları Açısından Kadının Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu Raporu, NO:3, II. Baskı, Ankara, Mayıs 1999.

Akkaya E., Irza Geçme, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Matbası, 1985, ss. 653-657.

Çoşkun ve ark., Doğum ve Kadın Sağlığı Hastalıkları Hemşireliği El Kitabı, Vehbi Koç Vakfı Yayınları, Birlik Ofset, İstanbul, 1996

Taşkın L., Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği, Sistem Ofset, II. Baskı, Ankara, 1997.

TDK Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, No 603: 1997.

Fidan D., Bekaret Muayenesi Uygulaması Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası

Gömbül Ö., Ailede Kadına Eşi Tarafından Uygulanan Şiddet ve Şiddette Mesleki Role İlişkin Hemşirelerin Tutumları ile Cinsiyet Rol Kalıpları Arasındaki İlişki, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1998, ss. 2-36.

Sütlü A., Bekaret Muayenesi (!) İncelemesindeki Hukuk Deontoloji Çelişkisi, (Yayınlanmamış İntörnlük Semineri), Ankara, 1994.

Keneva, K. WHO, The European Magazine For Reproductive Health, ntre Nouns 36-37, December 1997.

Gül A., Bekaret Kontrolü ve Kimlik, Uçan Süpürge Dergisi, Kasım 1992.

Şahinoğlu S., Kızlık Zarının İncelemesinin Etik Yönleri ve Adölesan Çağ, Sendrom Dergisi, Sayı 3, 1993, ss. 61-63.

Malinowski B., İkel Toplumlarında Cinsellik ve Baskı, Çev. Hüseyin Portakal, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998, ss.17-24.

Reed E., Kadının Evrimi I Anaerkil, Ataerkil, Çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayınevi, III. Baskı İstanbul, 1994.

Millet K., Cinsel Politika, Payel Yayınları, 2. Baskı, Çev. Seçkin Selvi, İstanbul, 1987, II. Baskı, ss. 77-97, 102-108.

Jon N., Ahlak Üzerine Tartışmalar, Cinsellik ve Ahlak, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, 1997. Ss. 156-160.

Wilhelm R., Cinsel Devrim, Çev. Bertan Onaran, Payel Yayınları, IV. Baskı, İstanbul, 1998.
Navaro L., Tapınagın Öbür Yüzü, Remzi Kitapevi, III. Baskı, İstanbul, 1999.

Okçay H., Kadının Cinsel Kimliğine Dinin Etkisi, I. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 3-5 Kasım 1993, İzmir, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, 1994. ss. 611-617.

Navaro L., Tapınagın Öbür Yüzü, Remzi Kitapevi, III. Baskı, İstanbul, 1999.

TTB Etik Kurulu' nun, Kızlık Zarı Muayenesi Hakkındaki Hazırlık Belgesi, Kasım 1998.

Şahinoğlu S., Etik Açısından Hekimlikte Kızlık Zarı İncelemesi, Hekim Formu, Ocak 1992.

Dilbaz ve ark., Üniversite Öğrencilerinin Cinsellikle İlgili Tutumları, Ankara Tıp Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, 1992, ss. 17-24.

Öztürk E., Üniversite Öğrencilerinde Aşk ve Cinsellik, 7. Anadolu Psikiyatri Günleri Kongre Bildirisi, Malatya, Haziran 1998.

Tekin N., İstanbul İli'nde Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezlerine Başvuran Evli Kadınların Cinsel Sorunları ve Sağlık Ekibi Üyelerinin Konuya Yaklaşımı, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1995.

Kömürcü N., Ebe ve Hemşirelerin Cinselliğe ve Bu Konudaki Danışmanlık Rollerine İlişkin Tutumları. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu, Esnaf Ofset Matbaacılık , 22-26 Haziran 1992 Sivas, ss. 267-272.

Güçlü F., İntiharların 1/3'ü Cinsel Kaynaklı Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Dergisi, sayı: 562, Aralık 1997.

Kisney., Evlilik Öncesi Cinsel İlişki Konusunda Kadın ve Erkeklerin Tutumu, (N. Dilbaz ve ark.)' da, USA, 1953.

Akın A. ve Bilgili H., Uluslar arası Kararlarda Kadın Konusu, Sağlık ve Toplum Dergisi, Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Yayın Organı, No:3-4, Ankara, Temmuz-Aralık 1998, ss. 12-14.

Birleşmiş Milletler Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu, 4-15 Eylül 1995, 4. Dünya Kadın Konferansı Çeviri Metni, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara, 1996.

Örs ve Şahinoğlu , Bir Etikodrama Konusu Olarak Kızlık Zarı İncelemesi, III. Tıbbi Etik Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Yüksek Öğretim Kurulu Matbaası, Ankara 1998.

Cindođlu D., Bekaretin Yeniden Üretiminde Modern Türk Tıbbi, Bekaret Muayeneleri ve Bekareti Onarma Müdahalelerine Sosyolojik Bir Yaklaşım, I. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 3-5 Kasım 1993, İzmir, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, 1994. ss. 581-588.

1982 T.C. Anayasası, Madde 10, 17,20,38,1997.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 14.11.1995 tarih ve 1998 sayılı Resmi Gazete.

Vural G., Hasta Hakları, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993.

T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Genelgesi, Temmuz 1998.

TC. Sağlık Bakanlığı Hasta Hakları Yönetmeliği, 1.8.1998 Tarih ve 23420 Sayılı Resmi Gazete.

Ülkemizde Kadın Sağlığının Durumu ve Cinsel Sağlık, Kadın İçin Destek Oluşturma Grubu (KİDOG) Dergisi, 1998, ss.28.

UNFPA , United Nations Population Fund, Violence Against Girls and Women, A Public Health Priority, Geneva, 1998.

DSÖ Asamblesi Raporu ,Mayıs 1999.

Akın A., Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi, 5-13 Eylül 1994, Kahire Uluslar arası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Raporu, T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1994.ss. 9-10

Aziz A., Kadın, Şiddet ve İletişim, I. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 3-5 Kasım 1993, İzmir, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, 1994, ss. 508.

Bekaret Kontrolü ve 1997'de Kadın Bedeni Üzerinde Şiddetin Resmi, Uçan Süpürge Dergisi, 1998, ss. 6-7.

Akın ve Açıkalin, Türkiye'de Kadın Sağlığının Durumu ve Hedefleri, Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, Cilt: 6, No: 3, Mart 1997.

Saçaklıoğlu, Toplumsal Eşitsizlikler ve Kadın, Toplum ve Hekim Dergisi, Cilt: 11, Sayı. 75-76, Ankara, 1996, ss. 93-96.

Cumhuriye'tin 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu, Başbakanlık KSSGM Yayını, TAKAV Matbacılık, Ankara, Kasım 1998.ss. 66-71.

Tezcan M., Sosyal ve Kültürel Değişme, Ank. Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No:129, Ankara, 1984.